

Practical Law:

Rambam, Laws of Forbidden Relations, 21

(1) So, too, it is forbidden for a man to gaze at women when they are standing and washing laundry. Even to gaze at the woolen clothing of a woman whom he knows is forbidden, so that he not come to improper thoughts. (2) If a man meets up with a woman in a public place, it is forbidden for him to walk behind her. Instead, he should run so that he leaves her on the side or behind him. Any man who walks in public behind a woman is one of the most irreverent of the ignorant people. It is forbidden to pass the doorway of a street woman except at a distance of four cubits, as it says: "And do not come close to the doorway of her house." (Proverbs 5:8) (3) It is forbidden for an

unmarried man to touch his genitalia, lest it cause him improper thoughts, and he must not put his hand even below his navel, lest it cause him such thoughts. When he urinates, he must not touch his genitalia. But this is permitted for a married man. But neither a married nor an unmarried man should touch his genitalia at all except when he needs to relieve himself.

הלכה

הרמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק כא

א אָסור לְאָדָם לְהִסְתַּבֵּל בְּנָשִׁים בְּשַׁעַה שֶׁהֵן עוֹמְדוֹת עַל הַכְּבִיסָה אֲפִילוּ לְהִסְתַּבֵּל בְּבִגְדֵי צִמְרָן שֶׁל אִשָּׁה שֶׁהוּא מְכִירָה אָסור שֶׁלֹּא יָבֵא לְיָדֵי הָרְהוּרִ: ב מִי שֶׁפָּגַע בְּאִשָּׁה בְּשׁוֹק אָסור לוֹ לְהִלָּךְ אַחֲרֶיהָ אֲלֵא רַץ וּמִסְלָקָה לְצַדֵּדִין אוֹ לְאַחֲרָיו. וְכָל הַמְהַלֵּךְ בְּשׁוֹק אַחֲרֵי אִשָּׁה הָרִי זֶה מִקְלַי עֲמֵי הָאָרֶץ. וְאָסור לְעַבּוֹר עַל פֶּתַח אִשָּׁה זוֹנָה עַד שִׁירְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁנֶּאֱמַר (מְשָׁלֵי ה') וְאַל תִּקְרַב אֶל פֶּתַח בֵּיתָהּ: ג וְאָסור לְאָדָם שֶׁאִינוֹ נָשׂוּי לְשִׁלּוּחַ יָדוֹ בְּמִבּוֹשָׁיו שֶׁלֹּא יָבֵא לְיָדֵי הָרְהוּרִ וְאֲפִילוּ מִתַּחַת טְבוּרוֹ לֹא יִכְנִס יָדוֹ שָׁמָּה יְבוֹא לְיָדֵי הָרְהוּרִ. וְאִם הִשְׁתִּין מִיָּם לֹא יֵאָחוּז בְּאַמְהָ וְיִשְׁתִּין. וְאִם הִזְיָה נָשׂוּי מִתֵּר וּבִין נָשׂוּי וּבִין שֶׁאִינוֹ נָשׂוּי לֹא יוֹשִׁיט יָדוֹ לְאַמְהָ כָּלֵל אֲלֵא בְּשַׁעַה שֶׁהוּא צָרִיךְ לְנִקְבֵי:

BO FOR THURSDAY NIGHT

בא ליל ששי

צירוף יהוה

כֹּז וַיִּחַזַק יְדוֹה אֶת־לֵב פֶּרְעֵה וְלֹא אָבֵה לְשַׁלְּחָם: כֹּח וַיֹּאמֶר לִיָּה פֶּרְעֵה אֲזִיל מִעֲלֹי אֶסְתַּמַּר לָךְ לֹא תוֹסִיף לְמַחְזֵי אֲפִי אֲרִי בְיוֹמָא דְתַחֲזֵי אֲפִי תַמּוֹת: כֹּט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה יָאוֹת מְלִילְתָּא לֹא אוֹסִיף עוֹד

כֹּז וַיִּחַזַק יְדוֹה אֶת־לֵב פֶּרְעֵה וְלֹא אָבֵה לְשַׁלְּחָם: כֹּח וַיֹּאמֶר־לוֹ פֶּרְעֵה לָךְ מִעֲלֵי הַשָּׁמַר לָךְ אֶל־תִּסָּף רְאוֹת פָּנָי כִּי בְיוֹם רְאוֹתָ פָּנָי תַּמּוֹת: כֹּט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֵּן

(27) The Lord strengthened Pharaoh's heart, and he was not willing to send them out. (28) And Pharaoh said to him; Go away from me! Beware! Do not see my face again, for on the day you see my face, you shall die! (29) And Moshe said;

RASHI

(29) כֵּן דְּבַרְתָּ — You spoke correctly, and at the proper time. It is true that I will not look at your face again [because I will not come to you but you will come to see me (see Ramban)].

רש"י

(כט) כֵּן דְּבַרְתָּ. יָפֵה דְּבַרְתָּ וּבִזְמַנּוֹ דְּבַרְתָּ אִמְתָּ שֶׁלֹּא

לְמַחֲזֵי אַפְיֶךָ: א וְאָמַר יי
 לְמֹשֶׁה עוֹד מִכְתֵּשׁ חַד אִתִּי
 עַל פְּרַעֲה וְעַל מִצְרַיִם בְּתַר כֵּן
 יִשְׁלַח יִתְכוּן מִכָּא כְּשִׁלְחוֹתֶיהָ
 גְּמִירָא תִּרְכָא תִּרְיָד יִתְכוּן
 מִכָּא: ב מְלִיל כְּעֵן קֹדֶם עָמָא
 וּשְׂאִילוֹ גְּבַר מִן חֲבֵרִיָּה
 וְאַתְתָּא מִן חֲבֵרְתָהּ מְנִין דְּכֹסְפָא
 וּמְנִין דְּדָהֶב: ג וַיְהִי יי יֵת
 עָמָא לְרַחֲמִין בְּעֵינֵי מִצְרַיִם
 אִף גְּבַרָא מֹשֶׁה רַב לְחַדָּא
 בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם בְּעֵינֵי עַבְדֵי
 פְּרַעֲה וּבְעֵינֵי עָמָא: ד וְאָמַר
 מֹשֶׁה כְּדִנְן אָמַר יי כְּפִלְגוֹת
 לִילֵיא אָנָּא מִתְגְּלִי בְּגוֹ

דְּבֵרְתָ לֹא-אֶסְפֶּךָ עוֹד רְאוֹת פְּנֶיךָ: פ
 יא א וַיֹּאמֶר יְדוּה אֶל-מֹשֶׁה עוֹד נִגַּע אֶחָד
 אָבִיא עַל-פְּרַעֲה וְעַל-מִצְרַיִם אַחֲרָיִךְ כֵּן
 יִשְׁלַח אֶתְכֶם מִזֶּה כְּשִׁלְחוֹ כָּלֶּה גָרֶשׁ יִגְרֶשׁ
 אֶתְכֶם מִזֶּה: ב דְּבַר-נָא בְּאַזְנֵי הָעַם
 וַיִּשְׂאֲלוּ אִישׁ וּמֵאת רֵעֵהוּ וְאִשָּׁה מֵאת
 רְעוּתָהּ כְּלֵי-כֶסֶף וְכֵלֵי זָהָב: ג וַיִּתֵּן יְדוּה
 אֶת-חֵן הָעַם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם גַּם וְהָאִישׁ
 מֹשֶׁה גָּדוֹל מְאֹד בְּאַרְצֵי מִצְרַיִם בְּעֵינֵי
 עַבְדֵי-פְּרַעֲה וּבְעֵינֵי הָעַם: ס רַבִּיעֵי ד וַיֹּאמֶר
 מֹשֶׁה כֹּה אָמַר יְדוּה כַּחֲצַת הַלַּיְלָה אֲנִי

You have spoken correctly, I will not see your face again. **11** (1) And the Lord said to Moshe; I will bring one more plague against Pharaoh and Egypt. After that, he will send you out from here. When he sends you out, he will completely drive you out of here. (2) Please, speak into the ears of the people, and let each man ask of his fellow and each woman from her fellow vessels of silver and of gold. (3) The Lord gave the people favor in the eyes of the Egyptians. Moshe was also greatly esteemed in the land of Egypt, in the eyes of the servants of Pharaoh and in the eyes of the people. (4) Moshe said, So said the Lord;

RASHI

רש"י

(1) כלה — [Targum Onkelos renders this as] גמירא — completely, totally, i.e., he will expel every one of you. (2) **Please, speak** — נא is an expression of request. God said to Moshe, I appeal to you to warn them about this, so that Avraham, that righteous tzaddik, will not say, "And they will enslave them and oppress them," (Genesis 15:13) was fulfilled, but, "After that, they will go out with great wealth." (ibid. verse 14) He did not bring to fruition. (4) — **Moshe said, So said the Lord** — This prophecy was said to him as he was standing before Pharaoh, being that once he left Pharaoh's presence, he did not see his face again. **Around midnight** — [If one claims that כחצות is a noun the כ which precedes it has no meaning. (A כ is generally used to signify comparison — "like," or approximation, "around"). The verse should have said בחצות — "at

אוסיה עוד ראות פניך: (א) כלה. גמירא. (ב) דבר נא. אין נא אלא לשון בקשה בלכם ישלח: (ב) דבר נא. אין נא אלא לשון בקשה בבקשה ממך הזהירם על כך שלא יאמר אותו צדיק אברהם ועבדום וענונו אתם קים בהם ואחרי כן יצאו ברבש גדול לא קים בהם: (ד) ויאמר משה כה אמר ה'. בעמדו לפני פרעה נאמר לו נבואה זו שהרי משיצא מלפניו לא הוסיף ראות פניו: כחצות הלילה. כהחלק הלילה כחצות כמו בעלות בחרות

מִצְרַיִם: הַ וַיְמוּת כָּל בְּכוֹרָא
בְּאֶרְצָא דְּמִצְרַיִם מִבְּיֹכְרָא
דְּפִרְעָה דְּעֵתִיד לְמַתֵּב עַל
כְּרִסֵּי מַלְכוּתִיהָ עַד בְּיֹכְרָא
דְּאַמְתָּא דִּי בְּתַר רִחֲיָא וְכֹל

יֹוצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם: הַ וַיְמוּת כָּל-בְּכוֹר בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם מִבְּכוֹר פִּרְעֹה הַיֹּשֵׁב עַל-כִּסֵּאוֹ עַד
בְּכוֹר הַשִּׁפְחָה אֲשֶׁר אַחַר הַרְחִים וְכֹל בְּכוֹר

Around midnight, I will go out into the midst of Egypt, (5) And every firstborn in the land of Egypt will die, from Pharaoh's firstborn who sits on his throne, to the firstborn of the slave woman who is behind the millstone, and every

RASHI

רש"י

midnight.” However, this is a noun form of a verb, and means] when the night divides, כעלות — “When the meal-offering was offered.” (II Kings 3:20) Similarly, בחרות אפם — “when their anger was kindled against us.” (Psalms 124:3) [The additional כ ב, give the sense of “when” or “at the time of” something happening.] This is the plain meaning of the word which suits its construction — that חצות is not a noun deriving from חצי. However, our Rabbis interpreted this as a noun, and the כ denotes approximation — “around” i.e., “around or approximately at midnight.”

אפם בנו זהו פשוטו לישבו על אופניו שאין חצות שם דבר של חצי ורבותינו דרשוהו כמו פחצי הלילה ואמרו שאמר משה כחצות דמשמע סמוך לו או לפניו או לאחוריו ולא אמר בחצות שמא יטעו אצטנניני פרעה ויאמרו משה בדאי הוא אבל הקב"ה יודע עתיו ורגעיו אמר בחצות: (ה) עד בכור השבי. למא לקו השבויים כדי שלא יאמרו יראתם תבעה עלבונם והביא פורענות על מצרים: מבכור פרעה עד בכור השפחה. כל הפחותים מבכור פרעה וחשובים מבכור השפחה היו בכלל. ולמה לקו בני השפחות שאף הם היו משתעבדים בהם ושמוחים בצרתם: וכל בכור בהמה. לפי שהיו עובדין לה. כשהקב"ה נפרע מן האומה עובדי

They explain that Moshe said “around midnight” — implying “close to midnight,” either before or after, and not “at midnight,” because Pharaoh's astrologers might err [and think that midnight had already arrived, and the plague had not begun], and they would say, “Moshe is a liar.” However, the Holy One, Blessed is He, knows His [exact] times and moments, therefore He said, “at midnight” precisely (Berakhot 4a). (5) **עד בכור השבי** — **To the firstborn of the prisoners** — [This is actually a quote from a later verse — 12:29, and why weren't the firstborn of the prisoners included here in the warning to the Egyptians? To understand this we must also understand] why were the prisoners attacked by the plague? [They had not enslaved the Israelites.] So that the prisoners should not claim that their deities were avenging the insult done to their worshippers and were now punishing the Egyptians. [Hence we see that the captives and the Egyptians did not care for each other, and thus the death of the captive firstborn would not serve as a deterrent to the Egyptians (see Gur Aryeih).] **From Pharaoh's firstborn who sits on his throne, to the firstborn of the slave woman** — This includes all those of lesser status than the firstborn of Pharaoh, and all those of greater status than the firstborn of the slave woman. And why were the children of the slave women killed? Because they also enslaved the Israelites, and enjoyed their misfortune. **And every firstborn animal** — Since the Egyptians worshipped them and Blessed is He, takes vengeance on a nation which worships when the Holy One,

בוֹכְרָא דְבַעֲרָא: ו ותְּהִי
צֹחֲתָא רַבָּא בְּכַל אַרְעָא
דְּמִצְרַיִם דְּכֹתִיבָהּ לֹא הוּת
וְדִכְוֹתִיבָהּ לֹא תִסַּף: ז וְלִכְל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לֹא יִגְזַק כְּלָבָא
בְּלִישְׁנֵיהּ לְמַנְבַּח לְמַאֲנִשָּׂא
וְעַד בְּעִירָא בְּדִיל דְּתַדְעוּן
דִּיפְרִישׁ יי בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין
יִשְׂרָאֵל: ח וְיַחֲתוּן כָּל עַבְדֵּיךָ
אֵלַיִן לְוֹתֵי וְיַבְעוּן מִנִּי לְמִימַר
פּוּק אַתְּ וְכָל עַמָּא דִּי עִמָּךְ
וּבְתַר כֵּן אֲפּוּק וּנְפַק מְלוּת

בְּהֶמָּה: ו וְהִיתָה צַעֲקָה גְדֹלָה בְּכָל-אֶרֶץ
מִצְרַיִם אֲשֶׁר פָּמְהוּ לֹא נִהְיְתָה וְכִמְהוּ לֹא
תִסַּף: ז וְלִכְל ו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יַחְרֹץ-כְּלָב
לְשֹׁנוֹ לְמֵאִישׁ וְעַד-בְּהֶמָּה לְמַעַן תִּדְעוּן
אֲשֶׁר יִפְלֶה יְדוּהַ בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל:
ח וְיִרְדּוּ כָל-עַבְדֵּיךָ אֵלֶּה אֵלַי וְהִשְׁתַּחֲוּוּ-לִי
לֵאמֹר צֵא אֶתָּה וְכָל-הָעַם אֲשֶׁר-בְּרַגְלֶיךָ
וְאַחֲרֵי-כֵן אֵצֵא וַיֵּצֵא מֵעַם-פְּרַעֲהַ בַּחֲרִי-

firstborn animal. (6) There will be a great cry throughout the entire land of Egypt, the like of which never has been, and never will be again. (7) But to all the Children of Israel not one dog will even whet its tongue, not against man or beast, so that you shall know that the Lord will separate between Egypt and Israel. (8) All these servants of yours will come down to me, and will bow to me saying; Go! You and all your people who are at your feet. Only then will I

RASHI

לא יחרץ — *I maintain that* חרץ means “sharpen,” [i.e., literally, a dog] will not sharpen [its tongue to bark or to bite]. A similar usage: “No one sharpened (חרץ) his tongue against the Israelites.” (Joshua 10:21) This has the same meaning as לא שנו — did not hone or whet. Also: “Then you must shout out (תחרץ) your war cry” (II Samuel 5:24) [חרץ means you] shall sharpen. “A bladed (חרוץ) threshing sledge” (Isaiah 41:15) [חרוץ means] sharp. Or,

“The plans of an astute (חרוץ) man” [חרוץ means] an acute and sharp person. Also, “The work of the diligent (חרוצים) brings wealth” (Proverbs 10:4) — [חרוצים means] alert, sharp merchants. אשר יפלה — Divides. (8) וירדו כל עבדיך — All these servants of yours will come down to me — Moshe showed respect for royalty, i.e., for Pharaoh. In fact, in the end Pharaoh himself came to him at night, and said; (Exodus 12:31) “Get up! Go out from among my people.” Nevertheless, Moshe did not say, “You will come to me and bow down before me.” Who are at your feet — Those who follow your advice and your way. Only then will I go — with all the people, from your land. And he left Pharaoh's presence — [Moshe did not immediately leave when Pharaoh told him, “Go

רש"י

כּוֹכְבִים נִפְרַע מֵאֱלֹהֵיהֶּ; (ז) לֹא יַחְרֹץ כְּלָב לְשֹׁנוֹ. אוֹמֵר אֲנִי שְׁהוּא לְשׁוֹן שֶׁנּוּן לֹא יִשְׁנֶן. וְכֵן לֹא חָרַץ לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל לְאִישׁ אֶת לְשׁוֹנוֹ לֹא שָׁנָן. אִז תַּחְרֹץ תִּשְׁתַּנֵּן. לְמוֹרָג חָרוּץ שֶׁנּוּן. מִחֻשְׁבוֹת חָרוּץ אָדָם חָרִיף וְשֶׁנּוּן וְיַד חָרוּצִים תַּעֲשִׂיר חָרִיפִים סוּחָרִים שְׁנוּנִים: אֲשֶׁר יִפְלֶה. יְבַדִּיל: (ח) וְיִרְדּוּ כָּל עַבְדֵּיךָ. חֶלֶק כְּבוֹד לְמַלְכוּת שְׁהָרִי בְּסוּף יִרַד פְּרַעֲהַ בְּעַצְמוֹ אֵלָיו בְּלִילָה וְאָמַר קוֹמוּ צֵאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי וְלֹא אָמַר לוֹ מִשָּׁה מִתְחַלָּה וְיִרְדַּת אֵלַי וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לִּי: אֲשֶׁר בְּרַגְלֶיךָ. הַהוֹלְכִים אַחַר עַצְתָּךְ וְהַלּוֹכֵךְ: וְאַחֲרֵי כֵן אֵצֵא. עִם כָּל הָעַם מֵאַרְצְךָ. וַיֵּצֵא מֵעַם פְּרַעֲהַ.

פָּרַעַה בְּתִקּוּף רִגְזוֹ: ט וַאֲמַר יי
 לְמֹשֶׁה לֹא יִקְבַּל מִנְכוּן פְּרַעַה
 בְּדִיל לְאַסְגָּאָה מִפְּתֵי בְּאֶרֶץ
 דְּמִצְרַיִם: י וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עֲבְדוּ
 ית כל מופתֵי־הָאֱלֹהִים קִדְּמוּ
 פְּרַעַה וְאַתְּקִיף יי ית לְבָא
 דְּפְרַעַה וְלֹא שִׁלַּח ית בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ־עֵיִן: א וַאֲמַר יי
 לְמֹשֶׁה וְלְאַהֲרֹן בְּאֶרֶץ
 דְּמִצְרַיִם לְמִיָּמֵר: ב יִרְחַא הַדִּין
 לְכוּן רִישׁ יִרְחִין קְדָמָי הוּא

אָף: ס ט וַיֹּאמֶר יְדוּהָ אֶל־מֹשֶׁה לֹא־יִשְׁמַע
 אֲלֵיכֶם פְּרַעַה לְמַעַן רַבּוֹת מוֹפְתֵי בְּאֶרֶץ
 מִצְרַיִם: י וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ אֶת־כָּל־
 הַמּוֹפְתִים הָאֵלֶּה לְפָנָי פְּרַעַה וַיַּחֲזֹק יְדוּהָ
 אֶת־לֵב פְּרַעַה וְלֹא־שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
 מֵאֶרֶצוֹ: ס יב א וַיֹּאמֶר יְדוּהָ אֶל־מֹשֶׁה
 וְאֶל־אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר: ב הַחֲדָשׁ

go. And he left Pharaoh's presence with burning anger. (9) And the Lord said to Moshe; Pharaoh will not listen to you, in order to increase My wonders in the land of Egypt. (10) And Moshe and Aharon had done all these wonders before Pharaoh. But the Lord strengthened Pharaoh's heart, and he would not let the Children of Israel out of his land. **12** (1) And the Lord spoke to Moshe and Aharon in the land of Egypt, saying, (2) This month shall be for you the

RASHI

away from me” (verse 28 above). First he warned him, and only] when he finished talking did he leave. **With burning anger** — Because Pharaoh told him; “Do not see my face again.” (ibid. 10:28). (9) **In order to increase My wonders** — [Even though the death of the firstborn was to be the last plague, “wonders” is nevertheless in the plural, because it also includes the miracles which took place after their departure from Egypt. Hence,] “My wonders,” implies two miracles; “to increase” implies three altogether. [It is a general rule of Scriptural interpretation that when a single word is used to express the plural, it indicates a minimum of two. Additional words indicate an addition to the original two.] These are: The killing of the firstborn; the splitting of the Sea of Reeds; and the churning of the Sea of Reeds, so that the Egyptians were thrown about from top to bottom (Exodus 14:27). (10) **And Moshe and Aharon had done ...** — [This cannot refer to the wonders mentioned in the previous verse, because they had not yet taken place. Therefore, it must refer to the previous nine plagues, and] although the Torah already mentioned that Moshe and Aharon had done all the previous miracles, it repeats this here only in order to connect it with the section which follows, (1) **And the Lord spoke to Moshe and Aharon** — Since Aharon had worked and toiled in performing the wonders, just the same as Moshe, God gave him the honor of including him with Moshe when He spoke to him about the first commandment. **In the land of Egypt** — [This communication took place] outside of the

רש"י

כְּשֶׁגִּמַּר דְּבָרָיו יֵצֵא מִלְּפָנָיו: בְּחָרֵי אָף. עַל שֶׁאָמַר לוֹ אֵל תּוֹסֵף רְאוֹת פָּנָי: (ט) לְמַעַן רַבּוֹת מוֹפְתֵי. מוֹפְתֵי שְׁנַיִם רַבּוֹת שֶׁלִּשְׁה מִכַּת בְּכוֹרוֹת וּקְרִיעַת יַם סוּף וְלִנְעַר אֶת מִצְרַיִם: (י) וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ וְגו'. כְּבָר כָּתַב לָנוּ זֹאת בְּכָל הַמּוֹפְתִים וְלֹא שֶׁנֶּאֱמָר כָּאֵן אֶלֶּא בְּשִׁבִיל לְסִמְכָה לְפָרֶשֶׁה שֶׁלֹּא חָרְיָהּ: (א) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן. בְּשִׁבִיל שֶׁאַהֲרֹן עָשָׂה וְטָרַח בְּמוֹפְתֵים כְּמֹשֶׁה חָלַק לוֹ כְּבוֹד זֶה בְּמִצְוֵה רֵאשׁוּנָה שֶׁכָּלְלוּ עִם מֹשֶׁה בְּדַבּוּר: בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם. חוּץ לְכַרְף

לְכוּן לְיַרְחֵי שְׁתָּא: ג מְלִילוֹ עִם
כָּל כְּנִשְׁתָּא דִּישְׂרָאֵל לְמִימְר

הֲיִזָּה לָכֶם רֵאשׁ חֲדָשִׁים רֵאשׁוֹן הוּא לָכֶם
לְחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה: ג דַּבְּרוּ אֶל-כָּל-עֵדוּת

beginning of months. It is to you the first month of the year. (3) Speak to the

RASHI

city. Or perhaps it means in the city? Previously (9:29) the Torah stated, "When I leave the city ..." This was with regard to a prayer of minor importance, [since it was only for the sake of Pharaoh and his subjects.] yet Moshe did not pray within the city because it was full of idols. How much more so with regard to something of much greater magnitude — instructions by God regarding a commandment. (2) This month — [Literally this renewal. Our Sages explain that this prophetic communication took place on Rosh Chodesh, at the moment when the new moon first appears. The Holy One, Blessed is] He, showed him the new moon in its renewal and said to him, "When the moon

renews itself in this way, it will be Rosh Chodesh [the beginning of the month] for you." Nevertheless, no text deviates from its plain meaning, that this refers to the month of Nissan. God informed him that this month would be the first in the order of counting the months, so that Iyar would be called the second month, and Sivan the third. This — [According to the explanation of our Sages quoted in Rashi's commentary to the previous verse, that חדש denotes the renewal of the moon, it would have been sufficient for the verse to state, "The renewal is the beginning of months." Why does the verse use the word הזה? This is because] Moshe was puzzled regarding the molad — the first appearance of the new moon. How much of it must be visible before it is proper to declare it as the new month? So God pointed out with His finger the moon in the sky [at the moment of its first appearance,] and said, "When it is like this, designate it as the new month. But how did He show him the moon, did He not communicate with Moshe only during the day, as several verses state explicitly, "On that day God spoke ..." (above 6:28); "On the day that He commanded..." (Leviticus 7:38); "From the day that He commanded ..." (Numbers 16:27)? However, this section was communicated to Moshe close to sunset, and He showed him the new moon at nightfall. (3) Speak to the entire congregation — [דברו is in the plural and apparently refers to both Moshe and Aharon. However, this is surprising —] did Aharon speak? Doesn't the verse referring to Moshe say: "You — speak" (above, verse 7:2), [i.e., Moshe briefly conveyed

רש"י
או אינו אלא בתוך הכרך תלמוד לומר כיצאתי את העיר וגו'. ומה תפלה קלה לא התפלל בתוך הכרך לפי שהיתה מלאה גלולים דבור חמור כזה לא כל שכן: (ב) החדש הזה. הראהו לבנה בחדישה ואמר לו בשהירח מתחדש יהיה לך ראש חדש. ואין מקרא יוצא מידי פשוטו על חדש ניסן אמר לו זה יהיה ראש לסדר מנין החדשים שיהא אפר קרוי שני סיון שלישי: הזה. נתקשה משה על מולד הלבנה באיזו שעור תראה ותהיה ראויה לקדש והראה לו באצבע את הלבנה ברקיע ואמר לו כזה ראה וקדש. וכיצד הראהו והלא לא היה מדבר עמו אלא ביום שנאמר ויהי ביום דבר ה'. ביום צותו. מן היום אשר צוה ה' והלאה אלא סמוך לשקיעת החמה נאמרה לו פרשה זו והראהו עם בהשכה: (ג) דברו אל כל עדת. וכי אהרן מדבר והלא כבר

בְּעֶסְרָא לְיִרְחָא הַדִּין וְיִסְבוּן
 לְהוֹן גְּבַר אֲמַר לְבֵית אָבִא
 אֲמַר לְבֵיתֵא: ד וְאִם יִזְעִיר
 בֵּיתֵא מִלְּאֵתִּמְנָאָה עַל אֲמַרָא
 וְיִסֵּב הוּא וְשִׁיבְיָה דְקָרִיב

יִשְׂרָאֵל לְאֹמַר בְּעֶשֶׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וַיִּקְחוּ
 לָהֶם אִישׁ שֶׁה לְבֵית־אָבִת שֶׁה לְבֵיתֵא:
 ד וְאִם־יִמְעַט הַבַּיִת מֵהַיּוֹת מִשֶּׁה וְלָקַח הוּא

entire congregation of Israel saying; On the tenth of this month every man must take a lamb for each father's house, a lamb for each household. (4) But if the household is too small for a lamb, then he and his neighbor who is near his

RASHI

each mission, and Aharon merely interpreted and explained his words?] However, Moshe and Aharon honored each other, saying to one another, "Instruct me," and the Divine communication emanated from between them as if both of them were talking [and Aharon did not appear to be a mere interpreter] (Gur Aryeih). **Speak to the entire congregation of Israel saying; On the tenth of this month** — [The verse does not mean that Moshe and Aharon were to speak to the Israelites on the tenth of the month, that they should take a lamb on the

tenth of the month. Rather,] speak to them today, on Rosh Chodesh, that they must take a lamb on the tenth of the month. This [month] — [The word is exclusive —] the lamb to be offered for the Pesach sacrifice in Egypt had to be taken on the tenth of the month. However, this did not apply to the lamb of the Pesach sacrifice of subsequent generations. (Pesachim 91a) **A lamb for each father's house** — *A single family [including a number of smaller family units possibly living in different homes. Hence there may have been a large number of people,] and how would a single sheep have been enough for everyone to have a minimum amount of meat [— the size of an olive]? For this reason the verse states, "a lamb for each household" [that is for each individual family unit which lives in its own home. Thus the explanation of this verse is: "A lamb for each extended family, or for each household]."* (4) **But if the household is too small for a lamb** — *If there are too few people for one lamb, and they will not be able to eat it in its entirety, and this will cause some to be left over, then he should share one with a neighbor etc. This is the implication of the verse according to its plain meaning. There is also a Midrashic interpretation, [based on the tense of ימעט which is in the future tense, rather than the present,] which teaches that after a group of people have counted themselves to a sheep, they may withdraw from the group, making it smaller and be counted for a different sheep. However, if they intend to withdraw and reduce*

רש"י

נֶאֱמַר אֲתָה תְּדַבֵּר אֶלָּא חוֹלְקִין כְּבוֹד זֶה לְזֶה
 וְאוֹמְרִים זֶה לְזֶה לְמַדְנִי וְהַדְּבוּר יוֹצֵא מִבֵּין שְׁנֵיהֶם
 כְּאִלוֹ שְׁנֵיהֶם מְדַבְּרִים: דְּבָרוּ אֶל כָּל עַדַת יִשְׂרָאֵל
 לְאֹמַר בְּעֶשֶׂר לַחֹדֶשׁ. דְּבָרוּ הַיּוֹם בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ
 שִׁיקְחוּהוּ בְּעֶשֶׂר לַחֹדֶשׁ: הַזֶּה. פֶּסַח מִצְרַיִם מִקְחוּ
 בְּעֶשֶׂר וְלֹא פֶסַח דְּרוֹת: שֶׁה לְבֵית אָבִת. לְמִשְׁפָּחָה
 אַחַת הָרִי שֶׁהִיוּ מְרוֹבֵּיין יְכוּל שֶׁה אַחַד לְכַלֵּן תִּלְמוּד
 לוֹמַר שֶׁה לְבֵיתֵא: (ד) וְאִם יִמְעַט הַבַּיִת מֵהַיּוֹת מִשֶּׁה.
 וְאִם יִהְיוּ מוֹעֲטִין מֵהַיּוֹת מִשֶּׁה אֶחָד שְׂאִין יְכוּלִין
 לְאֶכְלוֹ וְיָבֵא לְיָדֵי נוֹתֵר וְלָקַח הוּא וְשִׁכְנוּ וְגו' זֶהוּ
 מִשְׁמַעוּ לְפִי פְּשׁוּטוֹ. וְעוֹד יֵשׁ בּוֹ מִדְּרַשׁ לְלַמֵּד שְׂאֵחַר
 שְׁנִמְנֵנוּ עָלֵינוּ יְכוּלִין לְהִתְמַעַט וְלִמְשׁוֹךְ יְדֵיהֶם הִימְנוּ

לְבִיתֶיהָ בְּמִנְיַן נַפְשָׁתָא גְבֵר
 לְפִנּוּם מִיִּכְלִיָּה תַתְּמִנּוּן עַל
 אֲמַרָא: הָאֲמַר שְׁלִים דְּכֹר בֵּר
 שְׁתִּיָּה יְהִי לְכוּן מִן אֲמַרָא וּמִן
 עֲזִיָּא תִסְבּוֹן: וְיִהְיִי לְכוּן
 לְמַטְרָא עַד אַרְבַּעָא עֶסְרָא

וּשְׁכֵנוּ הַקָּרֵב אֶל-בֵּיתוֹ בְּמִכְסַת נֶפֶשׁ
 אִישׁ לְפִי אָכְלוּ תִכְסּוּ עַל-הַשֶּׁה: הַשֶּׁה
 תְּמִים זָכַר בֶּן-שָׁנָה יְדִיָּה לָכֶם מִן-הַכֹּבָשִׁים
 וּמִן-הָעִזִּים תִּקְחוּ: וְיִהְיֶה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת

house shall take one according to the number of people, each according to one's ability to eat shall be counted to a lamb. (5) An unblemished male lamb one year old shall be for you. You may take it from the sheep or from the goats. (6) And you shall keep it under inspection until the fourteenth day of this month. Then

RASHI

the number of members of a group this can only be done [מהיות משה —] when the sheep is still alive [מהיות is to be understood in the sense of “being alive” —] and not once it has already been slaughtered. במכסת — Means according to the number of, and similar to it is מכסת הערכך — “the valuation assessment.” (Leviticus 27:23) According to one's ability to eat — [This verse teaches us that the Pesach lamb may be allocated] only to those who are able to eat, i.e., excluding an ill person, and an aged person who are unable to eat a portion the size of an olive. בן שנה — Without physical defects. תמים — During the entire first year it is called a בן שנה, i.e., it was born that year. From the sheep or from the goats — Either from the sheep or from the goats. A goat is also referred to as a שֶׁה, as in the verse, ושה עזים

(Deuteronomy 14:4). (6) והיה לכם למשמרת — This is an expression of inspection and means that it must be inspected for physical blemishes for four days before slaughtering it. Why was it set aside for four days prior to slaughtering it, whereas the Pesach sacrifice of subsequent generations did not have to be set aside [on the tenth of the month]? Rabbi Matia ben Charash quoted the verse which states, “I passed over you, and saw that it was a time for love”, (Ezekiel 16:8) i.e., the time had arrived to fulfill the promise that I made Avraham that I would liberate his children. However they did not have mitzvot with which to occupy themselves, in order to be liberated [through their own merits], as the verse states, “You were naked and bare” (ibid. 16:7) [i.e., without mitzvot]. Therefore, He gave them two mitzvot, the blood of the Pesach sacrifice, and the blood of circumcision. They were circumcised that same night

רש"י

וּלְהַמְנוֹת עַל שֶׁה אַחַר. אֶךְ אִם בָּאוּ לְמִשׁוֹף יְדִיָּהֶם וּלְהַתְמַעֵט. מֵהַיּוֹת מִשֶּׁה יִתְמַעֵטוּ בְּעוֹד הַשֶּׁה קָיָם בְּהִיּוֹתוֹ בַּחַיִּים וְלֹא מִשְׁנִשְׁחָט: בְּמִכְסַת. חֲשׁוֹן וְכֵן מִכְסַת הָעֶרְכָּךְ: לְפִי אָכְלוּ. הָרְאוּי לְאָכִילָה פָּרַט לְחוּלָה וְזָקֵן שְׂאִינוּ יִכּוֹל לְאָכּוֹל כְּיָת (מְכִילָתָא): תִּכְסּוּ. תַתְּמִנּוּן: (ה) תְּמִים. בְּלֹא מוּם: בֶּן שָׁנָה. כֹּל שְׁנָתוֹ קָרוּי בֶן שָׁנָה כְּלוּמַר שְׁנוּלָד בְּשָׁנָה זוֹ: מִן הַכֹּבָשִׁים וּמִן הָעִזִּים. אוּ מִזֶּה אוּ מִזֶּה שְׂאֵף עַז קָרוּי שֶׁה שְׂנֵאָמַר וְשֶׁה עִזִּים: (ו) וְיִהְיֶה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת. זֶהוּ לְשׁוֹן בְּקוֹר שְׁטַעוֹן בְּקוֹר מִמוּם אַרְבַּעָה יָמִים קוֹדֵם שְׁחִיטָה וּמִפְּנֵי מַה הַקָּדִים לְקִיחָתוֹ לְשְׁחִיטָתוֹ אַרְבַּעָה יָמִים מַה שְׁלֹא עָזָה בֶן בְּפִסַח דּוֹרוֹת הָיָה רַבִּי מִתְיָא בֶן חֲרִישׁ אֲמַר הָרִי הוּא אוֹמֵר וְאָעֲבוּר עֲלֶיךָ וְאַרְאֶךָ וְהִנֵּה עֲתָךְ עֵת דְּדִים הַגִּיעָה שְׁבוּעָה שְׁנִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם שְׂאֵגְאֵל אֶת בְּנֵי וְלֹא הָיוּ בְּיָדָם מִצְוֹת לְהִתְעַסֵּק בָּהֶם כְּדִי שְׂיִגְאָלוּ שְׂנֵאָמַר וְאַתָּה עָרוּם וְעָרְיָה וְנָתַן לָהֶם שְׁתֵּי מִצְוֹת דִּם פִּסַח וְדִם מִילָה שְׁמָלוּ בְּאוֹתוֹ הַלִּילָה שְׂנֵאָמַר מִתְּבוּסַסְתָּ

יִזְמַא לִירְחֵא הִדִּין וַיִּכְסֹּן יְתִיָּה
 כֹּל קְהֵלָא כְּנִשְׁתָּא דִישְׂרָאֵל
 בֵּין שְׁמֵשִׁיא: ז וַיִּסְבֹּן מִן דְּמָא
 וַיִּתְּנֹן עַל תְּרִין סַפֵּיא וְעַל
 שְׁקָפָא עַל בְּתִיא דִיכְלוֹן יְתִיָּה

עַד אַרְבַּעַה עֶשֶׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְשַׁחֲטוּ
 אֹתוֹ כָּל קְהַל עַדְת־יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעֶרְבִים:
 ז וּלְקַחוּ מִן־הַדָּם וְנָתַנוּ עַל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת

the entire community of the of congregation Israel must slaughter it in the afternoon. (7) And they shall take some of the blood, and dab it on the two

RASHI

[that they offered their Pesach sacrifice]. This is what the verse states, “You were wallowing in your blood” (*ibid.* 16:6) [*ibid.* is in the plural,] indicating two kinds of blood, [the blood of the Pesach sacrifice, and the blood of circumcision,] as the verse in (*Zechariah 9:11*) states; “You, too, I will release from captivity in a waterless pit, by virtue of the blood of circumcision” [*i.e.* by virtue of the mitzvah of circumcision, they will be redeemed from exile]. Because the Israelites were sunk in idolatry, He said to them, “Withdraw (*משכר*) and take ...” (*verse 21*) [*i.e.*] withdraw from idolatry, and take a lamb for the mitzvah of the Pesach sacrifice.

Must slaughter it — Did everyone

slaughter their own lamb? From this verse we learn that a person's emissary is as himself.

The entire community of the congregation of Israel — It should have been enough for the verse to say, “They must slaughter.” Why does the verse add three seemingly extraneous words, community, congregation, and Israel? This is to instruct us that Pesach sacrifices of the community were divided into three groups [*i.e.*, the community was divided into three groups]. The groups slaughtered their lambs one after the other. The first group would go in and the doors of the Courtyard were locked. [When the first group had finished its offering, they would leave the Courtyard, and the second group would enter, etc.] as stated in *Talmud Pesachim* (64b) **In the afternoon** — From the sixth hour of the day on is called afternoon, because the sun starts to dip towards the place where it sets. It seems to me that the words *בין הערבים* signify the time between the darkening of day and the darkening of night. The darkening of the day begins when the sun [begins to turn toward setting, *i.e.*] from the beginning of the seventh hour, when the afternoon shadows begin to grow longer (*Jeremiah 6:4*). The darkening of night is the beginning of the night. *ערב* denotes dusk and darkness. [Thus we find that the word *ערב* denotes gloom and darkness, as in the verse,] “All joy is darkened.” (*Isaiah 24:11*) (7) **ולקחו מן הדם** — And they shall take some of the blood — [The taking of blood referred to here is not in order to dab it on the doorposts, but rather]

רש"י

בדמיה בשני דמים ואומר גם את בדם בריתה
 שלחתי אסיריה מבור אין מים בו ושהיו שטופים
 בעבודת כוכבים אמר להם משכו וקחו לכם. משכו
 ידיכם מעבודת כוכבים וקחו לכם צאן של מצוה:
 ושחטו אתו וגו'. וכי כלן שחטין אלא מכאן
 ששלוהו של אדם כמותו: קהל עדת ישראל. קהל
 ועדה וישראל. מכאן אמרו פסחי צבור נשחטין
 בשלשה כותות זו אחר זו נכנסה בת ראשונה ננעלו
 דלתות העזרה וכו' כדאיתא בפסחים: בין הערבים.
 משש שעות ולמעלה קרוי בין הערבים שהשמש
 נוטה לבית מבואו לערב ולשון בין הערבים נראה
 בעיני אותן שעות שבין ערבת היום לערבת הלילה
 ערבת היום בתחלת שבע שעות מכי ינטו צללי ערב
 וערבת הלילה בתחלת הלילה. ערב לשון נשף
 וחשך כמו ערבה כל שמוחה: (ז) ולקחו מן הדם. זו

בהון: ה ויכלון ית בסרא
 בליליא ההוא טוי נור ופטיר
 על מררין יכלניה: ט לא
 תיכלון מניה כד חי ואף לא
 בשלא מבשל במיא אלהן טוי

וְעַל-הַמִּשְׁקוֹף עַל הַבַּתִּים אֲשֶׁר-יֹאכְלוּ
 אֹתוֹ בָּהֶם: ה וְאָכְלוּ אֶת-הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה
 צְלִי-אֵשׁ וּמִצּוֹת עַל-מֵרְרִים יֹאכְלֶהוּ:
 ט אַל-תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבִשַׁל מְבֹשֵׁל בַּמַּיִם

doorposts and on the lintel on the houses in which they will eat it. (8) And they shall eat the flesh that night, roasted over the fire, and matzot, with bitter herbs they shall eat it. (9) Do not eat any of it raw, or cooked in water, but only roasted

RASHI

it is an independent part of the sacrifice which is referred to as קבלת הדם — receiving of the blood [from the animal's neck at the time of slaughtering]. One might think that this blood should be collected in one's hand, therefore the Torah informs us that, "You shall dip it into the blood ... in the basin" (verse 22) [thus specifying the blood was received into a basin]. The [two] doorposts — These are the upright posts, one from this side of the door and the other, from the other side. The lintel — The top beam above the door. It acquired this name משקוף because

the door (שוקף) bangs against it when one closes it, lintel in Old French. The term שקיפה means striking. A similar usage is found in the verse, "The sound of a rustling (נרף) leaf" (Leviticus 26:36), which Onkelos translates as טרפא דשקיף — [since one leaf bangs against the other and producing a rustling sound]. Similarly, חבורה — "a wound" (Exodus 21:25) Onkelos translates as משקופי. On the houses in which they will eat it — [What about houses where they did not eat? Verse 13 informs us that this applies to "the houses where you are." From this verse it is also understood that the house must be fit for living. Therefore, the blood must be dabbed only on the lintel and doorposts of such houses, and] not on the lintel and doorposts of barns and cattle-pens where people do not live. (8) [Eat] the flesh — [The verse does not say, "Eat it." This teaches us that the mitzvah to eat the Pesach sacrifice applies only to the meat,] and not to the sinews and bones. [If a person eats only these, he does not fulfill his obligation.] With bitter herbs — All bitter herbs are called marror. The reason that we were commanded to eat marror is to recall that they [the Egyptians] "made their lives bitter" (see 1:14 above) [and therefore any bitter herb can remind us of this]. (9) אל תאכלו ממנו נא — Meat that is not properly roasted is called נא in Arabic. ובשל מבושל — The ו of ובשל is a continuation of the prohibition, "do not eat ..." [as if it were written, "Do not eat it raw, and do not eat it cooked]." In water — Where do we learn that this prohibition also

רש"י

קבלת הדם וכול ביד תלמוד לומר אשר בסף המזוזות. הם הזקופות אחת מכאן לפתח ואחת מכאן: המשקוף. הוא העליון שהדלת שוקף עליו כשסוגרין אותו לינט"ל בלע"ז. ולשון שקיפה חבטה כמו קול עלה נדף. טרפא דשקיף. חבורה משקופי. על הבתים אשר יאכלו אתו בהם. ולא על משקוף ומזוזות שבבית התבן ובבית הבקר שאין דרין בתוכן: (ח) את הבשר. ולא גידים ועצמות: על מררים. כל עשב מר נקרא מרור ועגם לאכול מרור זכר לוימררו את חיייהם: (ט) אל תאכלו ממנו נא. שאינו צלוי כל צרכו קוראו נא בלשון ערבי: ובשל מבושל. כל זה באזהרת אל תאכלו: במים. מנין

נור רישיה על כרעוהי ועל
גויה: י ולא תשארון מניה עד
צפרא ודישתאר מניה עד
צפרא בנורא תוקדון:
יא וכדין תיכלון יתיה
חרציכון יהון אסירין מסניכון
ברגליכון וחרריכון בידיכון

כִּי אִם-צְלִי-אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל-כַּרְעָיו וְעַל-
קַרְבּוֹ: י וְלֹא-תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד-בֹּקֶר
וְהִנֵּתָר מִמֶּנּוּ עַד-בֹּקֶר בְּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ:
יא וְכֹכְהָ תֹאכְלוּ אֹתוֹ מִתְנִיכֶם חֲגָרִים
נַעֲלֵיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם וּמִקְלַכֶּם בְּיַדְכֶּם

over fire — with its head, its legs, and its innards. (10) And do not leave any of it over until morning. Any of it which is left over until morning, must be burned in fire. (11) And so you shall eat it — your loins girded, your shoes on your feet,

RASHI

applies to other liquids? The verse states, “ובשל מבשל” i.e., the double usage of the root בשל indicates that it is forbidden to be cooked in any way. But only roasted over fire — In the previous verse, the Torah gives the positive command (עשה) [to “eat the meat ... roasted over the fire,”] and this verse adds a prohibition (לא תעשה), “Do not eat any of it raw ... but only roasted over fire.” With its head, its legs ... — [The usage of על here denotes “together with,” meaning:] Roast it in its entirety, as one whole animal together with its head and its legs and its innards. Its entrails are washed and then placed inside it. The usage of על קרבו ועל כרעיו ועל קרבו in this verse, is like its usage in על צבאותם — with their hosts, (6:26 above), and is the same as בצבאותם, i.e., just as they are — every one of them. So, too, here — it must be roasted as it is, with all its flesh intact. (10) Any of it which is left over until morning — What does the repetition of “until morning” teach? That a second morning must be added to the first. Since, in general, morning begins from sunrise [as we find in the verse, “In the morning, when the sun rose,” (Judges 9:33, see Be'er BaSadeh)], here the Torah assigns an earlier hour [as the deadline by which everyone must have finished eating his portion of the Pesach sacrifice]. It is forbidden to eat it after dawn. This is according to its apparent interpretation. In addition, a Midrashic interpretation explains that this repetition also teaches that it [whatever is left over] is not burned on the Festival Day itself, but on the following day. This is how it is interpreted: “Any of it that is left over until morning of the first day must be left until the second morning [of the following day] and then burned. (11) Your loins girded — I.e., ready to leave. [This is merely a manner of speaking,

רש"י

לשאַר משקין תלמוד לומר ובשל מבשל מכל מקום: כי אם צלי אש. למעלה גזר עליו במצות עשה וכאן הוסיף עליו לא תעשה אל תאכלו ממנו כי אם צלי אש: ראשו על כרעיו. צולחו בלו באחד עם ראשו ועם כרעיו ועם קרבו ובני מעיו גותן לתוכו אחר הדחתו. ולשון על כרעיו ועל קרבו כלשון על צבאותם כמו בצבאותם פמות שהן אף זה פמות שהוא כל בשרו משלם: (י) והנותר ממנו עד בקר. מה תלמוד לומר עד בקר פעם שניה לתן בקר על בקר שהבקר משמעו משעת הנץ החמה ובא הכתוב להקדים שאסור באכילה מעלות השחר זהו לפי משמעו. ועוד מדרש אחר למד שאינו נשרף ביום טוב אלא ממחרת וכך תדרשנו והנותר ממנו בבקר ראשון עד בקר שני תעמוד ותשרפו: (יא) מתניכם חגרים. מוזמנים לדריך:

וְתִכְלֹן יְתִיָּה בְּבִהְלוֹ פֶּסַח
 הוּא קֹדֶם יי: יב וְאֵתְגַלִּיתִי
 בְּאַרְעֵא דְּמִצְרַיִם בְּלִילֵי הַדִּין
 וְאֶקְטֹל כָּל בּוֹכְרֵא בְּאַרְעֵא
 דְּמִצְרַיִם מֵאִנְשָׁא וְעַד בְּעִירָא
 וּבְכָל טְעוֹת מִצְרַיִם אֶעֱבֹד

וְאֶכְלְתֶם אֹתוֹ בְּחֶפְזוֹן פֶּסַח הוּא לִידוּהָ:
 יב וְעִבְרַתִּי בְּאַרְץ־מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה
 וְהִפִּיתִי כָּל־בְּכוֹר בְּאַרְץ מִצְרַיִם מֵאָדָם
 וְעַד־בְּהֵמָה וּבְכָל־אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה

and your staffs in hand. Eat it in haste, it is the Pesach sacrifice to the Lord. (12) And I will pass through the land of Egypt on this night, and I will smite every firstborn in the land of Egypt, from man to beast and against all the

RASHI

רש"י

indicating being ready to leave]. בחפזון — This word denotes haste and rush, as in, “And David made haste (נחפז) to get away;” (I Samuel 23:26) “Which the Arameans had thrown away in their haste (בנחפזם)” (II Kings 7:15). It is the Pesach sacrifice to the Lord — [The word פסח also means to jump or skip, thus] the sacrifice is called “Pesach” — alluding to skipping and passing over — the Holy One, Blessed is He, passed over the houses of the Israelites which were between the houses of the Egyptians, and He skipped from Egyptian to Egyptian while the Israelite between them escaped unharmed. This verse [“It is the Pesach sacrifice to the Lord.”] also informs us that they had to do all their

בחפזון. לשון בהלה ומהירות כמו ויהי דוד נחפז ללכת. אשר השליכו ארם בחפזום: פסח הוא לה. הקרבן הוא קרוי פסח על שם הדלוג והפסיחה שהקב"ה מדלג בתי ישראל מבין בתי מצרים וקופץ ממצרי למצרי וישראל אמצעי נמלט ואתם עשו כל עבודותיו לשם שמים דרך דלוג וקפיצה זכר לשמו שקרוי פסח. וגם פסקו"א לשון פסיעה: (יב) ועברתי. כמלך העובר ממקום למקום ובהעברה אחת וברגע אחד בלן לוקין (מכילתא): כל בכור בארץ מצרים. אף בכורות אחרים והם במצרים. ומנין אף בכורי מצרים שבמקומות אחרים תלמוד לומר למכה מצרים בבכוריהם: מאדם ועד בהמה. מי שהתחיל בעברה תחלה ממנו מתחלת הפורענות: ובכל אלהי מצרים. של עץ נרקבת ושל מתכת נמסת ונתכת לארץ: אעשה שפטים

service for the sake of Heaven, in a skipping and jumping manner. [I.e., the verse also explains the reason for eating in haste, because a person in a hurry skips and jumps from one thing to another (Gur Aryeih)]. This recalls the name of the sacrifice, Pesach [which alludes to the idea of skipping and jumping] and also [in Old French] pasque, implies stepping over. (12) I will pass through — [Figuratively speaking,] like a king travelling from one place to another place [who follows the most direct route straight through the city, taking no side streets] and in one single swoop and in one moment they all died (Gur Aryeih). Every firstborn in the land of Egypt — [This informs us that] even the firstborn of other nationalities who were in Egypt, also died. How do we know that the firstborn of the Egyptians who were in other places, outside of Egypt, also died? Scripture states; “To He Who struck the Egyptians through their firstborn.” (Psalms 136:10) From man to beast — Those who sinned first were punished first. And against all the deities of Egypt — Those made of wood rotted and those of metal, oozing to the ground. I will execute judgment —

דינין אָנאָ יי: יג ויהי דמא
 לְכוֹן לְאֵת עַל בְּתֵי־אֵתוֹן
 תִּפְּנֹן וְאַחֲזִי ית דמא וְאַיְחוס
 עֲלֵיכוֹן וְלֹא יְהִי בְּכוֹן מוֹתָא

שְׁפֹטִים אֲנִי יְדוּהָ: יג וְהִיָּה הַדָּם לָכֶם לְאֵת
 עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר אַתֶּם שָׁם וְרִאִיתִי אֶת־
 הַדָּם וּפְסַחְתִּי עֲלֵיכֶם וְלֹא־יְהִיֶּה בְּכֶם נֶגֶף

deities of Egypt I will execute judgment — I am the Lord. (13) And the blood will be a sign for you upon the houses where you are, and I will see the blood and pass over you and there will not be any plague to destroy among you when

RASHI

I am the Lord — *I Myself [will execute judgment], and not by way of an emissary.*

(13) And the blood will be a sign for you

— *A sign for you, not for others. From this we deduce that they dabbed the blood only on the inside of their houses. And I will see the blood* — [The Holy One, Blessed is He, did not need signs to distinguish between the house of an Israelite and that of an Egyptian —] *everything is revealed before Him.*

However, the Holy One, Blessed is He, said: "I will observe that you are occupied with My commandments, and I will pass over you."

And pass over you — [According to some authorities, this has the meaning of] *"I will have compassion for you," similar to פסח*

*פסח — "Having compassion and delivering." (Isaiah 31:5). However, I maintain that any form of פסיחה means skipping and jumping. Hence, [ופסחתי in this verse means that where they live together.] He will jump from the houses of the Israelites to the houses of Egyptians since they resided in the midst of each other. This interpretation of the word is also found in the verse, "[How long] will you leap (פסחים) between two opinions?" (I Kings 18:21) [meaning to fluctuate or vacillate]. Similarly, people who are lame (פסחים) walk as though they are hopping. One can also render the verse from Isaiah, פסח והמליט as, "He will pass over them, and rescue them from among the slain." **And there will not be any plague [...]** among you — [The verse does not state, "There will not be any plague in your houses." The words, "among you" emphasize that among the Israelites there will not be any plague,] but among the Egyptians, there will be. We might think that if there would be an Egyptian in an Israelite home, he would also escape? The verse states, "And there will not be any plague [...] among you," but there will be among the Egyptians in your homes. And if there would be an Israelite in an Egyptian home, I might conclude that he would be struck with a plague just like*

רש"י

אָנִי ה'. אָנִי בַעֲצָמִי וְלֹא עַל יְדֵי שְׁלִיחַ: (יג) וְהִיָּה
 הַדָּם לָכֶם לְאֵת. לָכֶם לְאֵת וְלֹא לְאַחֲרִים לְאֵת.
 מִכָּאֵן שְׁלֹא נִתְּנוּ הַדָּם אֶלָּא מִבְּפָנַי: וְרִאִיתִי אֶת
 הַדָּם. הַכֹּל גְּלוּי לְפָנָיו אֶלָּא אָמַר הַקֶּבֶ"ה נוֹתֵן אֲנִי
 אֶת עֵינַי לְרֵאוֹת שְׂאֵתָם עֲטוּקִים בְּמִצּוֹתַי וּפּוֹסֵחַ אֲנִי
 עֲלֵיכֶם: וּפְסַחְתִּי. וְהִמְלִיתִי וְדוּמָה לוֹ פֶּסַח וְהִמְלִיתִי
 וְאֲנִי אֹמֵר כֹּל פְּסִיחָה לְשׁוֹן דְּלוּג וּקְפִיצָה. וּפְסַחְתִּי
 מְדַלֵּג הִיָּה מִבְּתֵי יִשְׂרָאֵל לְבֵתֵי מִצְרַיִם שְׁהִיוּ שְׂרוּיִם
 זֶה בְּתוֹךְ זֶה. וְכֵן פְּסָחִים עַל שְׁתֵּי הַסַּעֲפִים וְכֵן כֹּל
 הַפְּסָחִים הוֹלְכִים כְּקוֹפְצִים. וְכֵן פֶּסַח וְהִמְלִיתִי מְדַלְּגוֹ
 וּמְמַלְטוֹ מִבֵּין הַמוֹמְתִים: וְלֹא יְהִיָּה בְּכֶם נֶגֶף. אֲבָל
 הוּוֹה הוּא בְּמִצְרַיִם (מִכִּילֵתָא). הָרִי שְׁהִיָּה מִצְרֵי
 בְּבֵיתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל יְכוּל יְמַלֵּט, תִּלְמוּד לֹא מֵר וְלֹא
 יְהִיָּה בְּכֶם נֶגֶף, אֲבָל הוּוֹה בְּמִצְרֵי שְׁבַבְתִּיכֶם. הָרִי
 שְׁהִיָּה יִשְׂרָאֵל בְּבֵיתוֹ שֶׁל מִצְרֵי שׁוּמַע אֲנִי יִלְקָה

לְחַבְּלָא בְּמִקְטְלֵי בְּאַרְעָא
דְּמִצְרַיִם:

לְמִשְׁחִית בְּהַכְתִּי בְּאַרְץ מִצְרַיִם:

I smite the land of Egypt.

RASHI

רש"י

the Egyptians? Therefore, the verse informs us that, "There will not be any plague among you."

בְּמוֹתוֹ תִּלְמוּד לֹמֵר וְלֹא יִהְיֶה בְּכֶם נֶגֶף:

BO FOR FRIDAY

בא ליום ששי

יְד וְיִהְיֶה יוֹמָא הַדִּין לְכוּן
לְדוֹכְרָנָא וְתַחְגּוּן יְתִיָּה תְּגָא
קְדָם יְיָ לְדְרִיכוּן קִדְם עֲלָם
תַּחְגְּנִיָּה: טו שְׁבַעַת יוֹמִין פְּטִיר
תִּכְלֹן בְּרָם בְּיוֹמָא קְדָמָא

יְד וְיִהְיֶה הַיּוֹם הַזֶּה לָכֶם לְזִכְרוֹן וְתַחְגְּתֶם אֹתוֹ
תַּח לִידוּהָ לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם תִּתְּגַהֵוּ:
טו שְׁבַעַת יָמִים מִצוֹת תֹּאכְלוּ אֶךְ בַּיּוֹם

(14) And this shall become a day of remembrance for you and you shall celebrate it as a Festival to the Lord, throughout your generations, you shall celebrate it as an everlasting statute. (15) For seven days eat matzot, but on the preceding

RASHI

רש"י

(14) [A day] of remembrance — [One may think since the verse states "For you," that this means only the generation who experienced the Exodus, however, the remembrance mentioned here] refers to future generations [as well]. **And you shall celebrate it** — The day to be remembered is the very day to be celebrated. But we have not yet been informed which day is to be remembered! The verse tells us: "Remember this day when you left Egypt." (13:3 below) From this we learn, that the very day

(יְד) לְזִכְרוֹן. לְדוֹרוֹת: וְתַחְגְּתֶם אֹתוֹ. יוֹם שְׁהוּא לָךְ לְזִכְרוֹן אַתָּה חוּגְגוּ וְעַדִּין לֹא שְׁמַעְנוּ אִיזְהוּ יוֹם הַזְכָּרוֹן תִּלְמוּד לֹמֵר זְכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יֵצְאֶתֶם לְמוֹדֵנוּ שְׂיֹם הִיִּצִיאָהּ הוּא יוֹם שֶׁל זְכָרוֹן וְאִיזְהוּ יוֹם יֵצְאוּ תִלְמוּד לֹמֵר מִמְּחֻרַת הַפֶּסַח יֵצְאוּ הָיִי אוֹמֵר יוֹם חֲמִישֶׁה עֶשֶׂר בְּנִסָּן הוּא שֶׁל יוֹם טוֹב שְׁהָרִי לִיל חֲמִישֶׁה עֶשֶׂר אֲכָלוּ אֶת הַפֶּסַח וְלִבְקָר יֵצְאוּ (מְכִילֵתָא): לְדֹרֹתֵיכֶם וְגו'. שוּמַע אֲנִי מַעוּט דְּוֹרוֹת שְׁנַיִם תִּלְמוּד לֹמֵר חֻקַּת עוֹלָם תִּתְּגַהֵוּ (מְכִילֵתָא): (טו) שְׁבַעַת יָמִים. שְׁטִי"נָא שֶׁל יָמִים: שְׁבַעַת יָמִים מִצוֹת תֹּאכְלוּ. וּבְמָקוֹם אַחַר

that they left Egypt is the day to be remembered. And on which day did they leave? The verse states: "They left on the day following the Pesach sacrifice" (Numbers 33:3). Hence we conclude, that the fifteenth of Nissan is the Festival day, since they ate the Pesach sacrifice during the night preceding the day of the fifteenth, (see verse 8, above), and they left that morning — the morning of the fifteenth. **לְדֹרֹתֵיכֶם ...** — [Literally, your generations] I would infer that this means the minimum of generations — i.e., two [and only those for whom the miracle took place were commanded to celebrate it, i.e., the generation of the parents, and the generation of their children.] Hence, the verse informs us, "You shall celebrate it as an everlasting statute" (Maskil L'Dovid). (15) **שְׁבַעַת יָמִים** — A seteyne of days — a seven-day period. **For seven days** — Elsewhere there is another verse which states, "Six days you will